

مسواک

(فضایل، آداب و موقعیت
استفاده از آن)

مؤلف: دارالوحیین

مترجم (با تصرف اندک): پدram اندایش

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 1

بسم الله الرحمن الرحيم

شکر و ستایش برای الله
پروردگار جهانیان است و صلوات و
سلام بر سرور پیهامبران، پیهامبر ما
محمد و بر آل و اصحابش و تابعین...
أما بعد:

از خوشبختی بنده در دنیا و
آخرت، عبادت الله تعالی و تبعیت از
سنت فرستاده‌اش در سخنان و اعمال

112 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

و تمامی امور زندگی می باشد.

پیامبر ﷺ درباره‌ی تبعیت از سنتش و عمل به آن تشویق نموده است و فرموده است: «علیکم بسنتی و سنۃ الخلفاء الراشدين بعدی، تمسکوا بها، وعضوا علیها بالنواجذ» (بر شماست که به سنت من و سنت خلفای راشدین بعد از من تمسک بجویید و آن را با دندان بگریید) [أحمد، أبو داود، ابن ماجه، ترمذی و

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 3//

حاکم به شرط شیخین آن را صحیح دانسته است]. کسی که به سنت پیامبر ﷺ عمل کند، از او است و کسی که از آن دوری کند و روی گرداند، همان گونه که پیامبر ﷺ فرموده است، از او نمی‌باشد: «فمن رغب عن سنتی فلیس منی» (کسی که از سنت من دوری کند از من نیست) [بخاری (بخارایی) و مسلم].

پیشینیان امت این گونه بوده‌اند

4// مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

که به امر پروردگارشان عمل می نمودند و از سنت پیامبرشان ﷺ تبعیت می کردند تا آن که سرور جهانیان شدند و مشرقها و مغربهای زمین، جلوی آنها سر فرود آورد. ولی امروز حال امت را این گونه می بینیم که از یکدیگر نفرت دارند و دشمنان بر آنها هجوم آورده اند و آن دلیلی ندارد، مگر دوری از دین پروردگارشان و هدایت

رسولشان ﷺ.

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 5//

از سنتهایی که بسـ یاری از
مسـلمانان از آن خـودداری
می‌کنند، سنت مسواک^۱ زدن است، بله

¹ - منظور از مسواک زدن در این مطلب،
استفاده از چوب درخت اراک و ریش
ریش کردن آن برای مسواک زدن می-
باشد، درختی است خوشبو و فایده‌های
بسیاری از آن ذکر شده است که در ادامه
مطلب، قسمت کوچکی از آن بیان می-
شود. (مترجم)

6 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

مسواک زدن، سنتی است که عده‌ی
زیه‌مادی آن را ترک کرده‌اند، مگر
کسانی که مورد رحمت پروردگارشان
قرار گرفته‌اند. مسواک چیست؟
فضایل و فایده‌های آن چه می‌باشد؟
چه زمانی دارد؟ آداب آن چیست؟

ای برادر گرامی‌ام! جواب را در
این کلمات ساده خواهی یافت. از الله
تعالی درخواست می‌نمایم آن را
خالص برای رضایتمندی خود قرار

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 7//

دهد و وسیله‌ای شود تا سنت پاک
نشر یابد.

«السواک» (مسواک زدن) در
اصطلاح: استعمال از چوب یا مانند
آن است برای دندانها تا از تغییر و
زرد شدن و مانند آن، حفظ شوند
[انظر حاشیة الروض 148/1].

احادیث صحیحی از رسول الله ﷺ
وارد شده است که اهمیت آن و
تشویق اسلام به آن را بیان می‌دارد. از

آنها:

1- ابوهریره رضی الله عنه آورده است که رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود: «لولا أن أشق على أمتي - أو على الناس - لأمرتهم بالسواك مع كل صلاة» [بخاری (بخاری) و مسلم] (اگر برای امتم - یا بر مردم - سخت نبود به آنها امر می نمودم تا برای هر نمازی مسواک بزنند). در روایت بخاری آمده است: «عند كل وضوء» (در هر

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 9//

وضو).

2- حذیفه رضی الله عنه گفته است: «إذا

قام من الليل یشوص فاه بالسواک»

(وقتی برای [نماز] شب می ایستاد،

دهانش را با مسواک تمییز می نمود)

[بخاری (بخارایی) و مسلم]. معنای

یشوص: دندانهایش را [با چوب

مسواک] می مالد و آن را پاک می -

نماید.

3- ابن عباس رضی الله عنهما

10 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

گفته است: شبی با پیرامبر صلی الله علیه و آله شب نشینی نمود، پیرامبر صلی الله علیه و آله در آخر شب ایستاد و بیرون رفت و به آسمان نگرست، سپس آیه‌ای از سوره‌ی آل عمران را تلاوت نمود: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ [آل عمران: 190] (همانا در آفرینش آسمانها و زمین و اختلاف شب و روز) تا آن که رسید به: ﴿فَقْنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ [آل عمران: 191] (پس

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 11

ما را از عذاب آتش جهنم حفظ نما!)، سپس به خانه برگشت و مسواک زد و وضو گرفت، سپس به رختخوابش رفت، بعد از آن بیرون رفت و به آسمان نگریست و این آیه را تلاوت نمود، سپس بازگشت و مسواک زد و وضو گرفت، سپس ایستاد و نماز خواند [مسلم].

4- آنس رضی الله عنه آورده است که

رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود: «أكثرت عليكم

12 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

فی السواک» (شما را به مسواک زدن
زیاد امر نموده‌ام) [بخاری].
سخنش ﷺ: «أكثرت»: به این معناست
که آن را برای شما تکرار نموده‌ام و یا
در تشویق نمودن به آن، امرهای
زیادی صورت گرفته است. ابن التین
گفته است: معنای «أكثرت علیکم»
شایسته است که آن را انجام دهم و
شایسته است که از آن اطاعت کنید
[فتح الباری 478/2].

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 13

5- عایشه رضی الله عنها آورده

است که پيامبر ﷺ فرمود: «السواک

مطهرة للفم مرضاة للرب» (مسواک

دهان را تمیز می‌کند و پروردگار را

راضی می‌نماید) [بخاری به صورت

تعلیق، أحمد، نسائی و آلبانی در إرواء

الغلیل آن را صحیح دانسته است].

نووی رحمه الله گفت است این تعلیقی

صحیح است، زیرا آن با صیغه‌ی جزم

است. [شرح المذهب].

6- ابن عباس رضی الله عنهما

آورده است که پیامبر ﷺ فرمود: «لقد

أمرت بالسواک حتی ظننت أنه یُنزل

علیّ فیہ قرآن، أو وحی» (همانا به

مسواک زدن امر شده ام تا آنجا که

پنداشتم که آن در قرآن یا وحی بر من

نازل شده است) [أبویعلی، أحمد و

آلبانی در الترغیب والترهیب آن را

صحیح دانسته است].

از این احادیث و دیگر احادیث

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 15

مشروعیت مسواک، فضیلت آن و تشویق اسلام به پاک بودن مسلمان، چه در ظاهر و چه در باطن مشخص می‌شود. اما پاک شدن باطنی در خارج کردن شرک، کینه و امراض قلبی دیگر از قلب می‌باشد و اما پاک کردن ظاهری با نظافت، طهارت و مانند آن می‌باشد که پاکیزگی حاصل می‌شود و به مقصود رسیده می‌شود.

فایده‌های مسواک:

ای مسلمان: برای مسواک فایده‌های بزرگ و مزایای نیکویی وجود دارد که فقط در مسواک وجود دارد. از مهمترین این فایده‌ها و مزیت‌ها:

1) مسواک زدن از خصلت‌های

فطری است: عایشه رضی الله عنها

آورده است که رسول الله ﷺ فرمود:

«عشر من الفطرة: قص الشارب،

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 17//

وإِعفاء اللحية، والسواک، واستنشاق
الماء، وقص الأظفار، وغسل البراجم،
ونتف الإبط، وحلق العانة، وانتقاص
الماء» (ده چیز است که از فطرت
می‌باشند: کوتاه کردن سیبیل، بلند
کردن ریش، مسواک زدن، استنشاق با
آب، کوتاه کردن ناخونها، شستن
مفاصل، کندن موهای زیر بغل،
تراشیدن موهای زاید زیر ناف و
استنجاء با آب). زکریا گفته است که

مصعب گفت: «ونسیت العاشرة إلى أن تكون المضمضة» (دهم آن را فراموش کرده‌ام و شاید مضمضه باشد) [مسلم].

عمار بن یاسر رضی الله عنهما آورده است که رسول الله ﷺ فرمود: «من الفطرة: المضمضة، والاستنشاق، والسواك، وقص الشارب، وتقليم الأظفار، ونتف الإبط، والاستحداد، وغسل البراجم، والانتضاح،

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 19

والاختتان» (از فطرت این موارد می -
باشد: مضمضه، استنشاق، مسواک
زدن، کوتاه کردن سبیل، گرفتن ناخنها،
کندن موهای زیر بغل، تراشیدن
موهای زیر ناف، شستن مفاصل،
استنجاء با آب و ختنه کردن) [أبو
داود، ابن ماجه و آلبانی آن را حسن
دانسته است].

حافظ ابن حجر رحمه الله گفته

است: «منظور از این موارد این است

که اگر کسی به انجام آن توصیف شود، بر فطرتی می‌باشد که الله [تعالی] بندگان را بر آن فطرت آفریده است و به آنها تشویق می‌نماید و برای آنها آن را مستحب می‌داند تا کاملترین صفات و برترین شکل را داشته باشند».

(2) مسواک از نیک‌ی‌های دین

حق جو است: شیخ ابن سعدی رحمه

الله گفته است: «الله [تعالی] امور

فطری را بر دو نوع قرار داده است:

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 21

یکی از آنها: پاک کردن قلب و روح که همان ایمان به الله [تعالی] و توابع آن، مانند: ترس و امید، دوست داشتن و بازگشت به سوی او و ... می باشد.

دوم: آنچه که مربوط به پاکی ظاهر، نظافت و دفع نمودن آلودگی‌ها و ناپاکی‌ها است که همان ده مورد - در حدیث قبل به آن اشاره شد - هستند و از نیکی‌های دین اسلام می -

22 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

باشند، زیرا تمامی آنها پاک کردن
اعضای بدن است و کامل کننده‌ی آن
می‌باشد، تا سلامتی آنها مهیا شود».

3) مسواک تمیز کننده‌ی دهان و

موجب رضایتمندی پروردگار می‌-

شود، در حدیث آمده است: «السواک

مطهرةٌ للضمیر مرضاةٌ للرب» (مسواک

موجب پاکی دهان و رضایتمندی

پروردگار می‌شود) [بخاری (بخارایی)

به صورت تعلیق].

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 23//

شیخ ابن عثیمین رحمہ اللہ گفته

است: در لی ————— ن، دو

فایده‌ی بزرگ وجود دارد:

1- منفعت دنیوی که همان پاک

شدن دهان است.

2- منفعت اخروی که همان

رضایت‌مندی پروردگار

می‌باشد.

تمامی این موارد با انجام کاری

آسان حاصل می‌شود، اجر بزرگی

24 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

دارد و عده‌ی زیادی از مردم هستند که دو ماه و یا سه ماه از عمر آنها می‌گذرد، ولی مسواک نمی‌زنند، گاهی از روی جهل و گاهی از روی تنبلی.
[الشرح الممتع 1/120].

4) ابن قیم رحمه الله گفته است:

«برای مسواک چند منفعت وجود دارد: دهان را خوشبو می‌کند و لثه را محکم می‌نماید و خاصیت بلغم را از بین می‌برد و چشم را جلا

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 25//

می‌دهد و از پوسیدگی [دندان]
جلوگیری می‌کند و معده را اصلاح
می‌نماید و صدا را صاف می‌نماید و به
هضم غذا کمک می‌کند و سخن گفتن
را آسان می‌نماید و به قرائت [قرآن] و
ذکر و نماز نشاط می‌دهد و خواب را
بر می‌گیرد و پروردگار را راضی می‌-
کند و ملائک را خوشحال می‌کند
[چون آنها بوی آن را دوست دارند] و
نیکی‌ها را زیاد می‌نماید».

26 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

5) از فلیده‌های مسواک زدن:
ادرار را نیکو می‌کند، رطوبت را از
بین می‌برد، زردی را بر می‌دارد،
رگهای سر آرام می‌گیرند و درد دندان
از بین می‌رود، تیزهوشی ایجاد می‌کند -
کند، [ثواب] نماز را زیاده می‌کند،
شیطان را خشمگین می‌نماید، دهان را
خوشبو می‌کند و خارج شدن روح را
آسان می‌کند».

6) مسواک وسیله‌ای برای حفظ

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 27//

شدن است، در آن صاف شدن صدا و پاک شدن چرک و خونابه وجود دارد، امری که به اذن الله تعالی باعث حفظ شدن می شود.

(7) از فایده های آن ترک بعضی عادات بد، مثل سیگار کشیدن و ترک مکیدن انگشتان در کودکان است.

در مسواک: مواد پاکیزه کننده و جلوگیری کننده از پوسیدگی ها وجود دارد و حاوی ماده ای است که از کرم

28 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

خوردگی دندان جلوگیری می‌کند و
موادی دارد که باعث مرگ باکتری‌ها
می‌شود و حاوی الیافی است که در
آن بی کربنات سدیم وجود دارد.
منافع زیادی در مسواک زدن [با
چوب درخت اراک وجود دارد] که
بالغ بر سی مورد می‌باشد.

مکرم مسواک زدن:

مسواک زدن، سنت مؤکد است و

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 29

ابن قدامه رحمه الله گفته است: «اهل علم اتفاق دارند که آن سنت مؤکد می باشد» [المغنی 1/134].

مواردی در دین که برای

مسواک زدن بیان شده است:

برای مسلمان مواردی بیان شده

است که در آن از مسواک استفاده

می شود:

1- هنگام وضو. ابوهریره رضی الله عنه آورده

است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «لولا أن اشق

علی أمتی لأمرتهم بالسواک عند کل وضوء» (اگر برای امتم سخت نبود به آنها امر می نمودم که در هنگام هر وضو مسواک بزنند) [بخاری (بخارایی)].

2- هنگام ایستادن برای نماز.

ابوهریره رضی الله عنه آورده است که رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود: «لولا أن أشق علی أمتی أو علی الناس لأمرتهم بالسواک مع کل صلاة» (اگر بر امتم یا بر مردم سخت نبود، به آنها امر می کردم که

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 31

برای هر نمازی مسواک بزنند)
[بخاری (بخارایی) و مسلم].

صنعانی رحمه الله گفته است: «از منابع دینی دانسته می‌شود که انجام آن برای عبادت، باعث کامل شدن آن عبادت می‌شود. از آنجا که برای مسجد رفتن امر شده است که از زینت استفاده شود و از خوردن چیزهایی که بوی بد می‌دهد، خودداری شود و مانند این موارد که

برای حضور در جمعی آمده است، به همین دلیل به علت بوی مسواک، استفاده از آن در حالت عبادت الله [تعالی] در مساجد توصیه شده است و دهان سزاوارترین عضو برای تمیزی است، زیرا آن محل عبور کلام الله [تعالی] که همان قرآن است [می باشد].

[السواک فضله وفوائده / إِبْرَاهِيمَ الْحَسَنَ نَقْلًا عَنْ إِحْكَامِ الْأَحْكَامِ شَرْحَ عَمْدَةِ الْأَحْكَامِ].

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 33

3- هنگام آماده شدن برای رفتن

به نماز جمعه: ابوسعید خدری رضی الله عنه گفته

است که شهادت می‌دهم که رسول

الله صلی الله علیه و آله فرمود: «الغسل يوم الجمعة

واجب علی کل محتلم وأن یستن وأن

یمس طیباً إن وجد» (غسل جمعه بر

هر بالغی واجب است و لیدن که

مسواک زده شود و اگر یافت شد از

عطر استفاده گردد) [بخاری

(بخارایی)]، در نزد مسلم آمده است:

34 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

«وسواک ویمس من الطیب ما قدر
علیه» (و مسواک زدن و استفاده از
عطر به اندازه‌ی توان).

امام نووی رحمه الله گفته است:

«سخنش ﷺ: «وسواک ویمس من

الطیب» به معنای: مسواک زدن و

مالی دن عطر است» [شرح مسلم

.118/6]

هنگام بیدار شدن از خواب:

حذیفه رضی الله عنه گفته است: «پیامبر ﷺ وقتی

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 35//

شب برای نماز می ایستاد، دهانش را
با مسواک تمییز می نمود»
[بخاری (بخارایی) و مسلم].

ابن دقیق العید گفته است: «از آن
مستحب بودن مسواک زدن هنگام
بیدار شدن از خواب وجود دارد؛ زیرا
خواب باعث تغییر دهان و آمدن
بخارهای معده به آن می شود و
مسواک وسیله ای برای تمیز کردن آن
می باشد و استفاده از آن در مقتضای

36 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

حالش مستحب است» [فتح الباری
470/1].

ابن عمر رضی الله عنهما گفته
است: رسول الله ﷺ نمی خوابید، مگر
آن که نزدش مسواکی وجود داشت و
وقتی بیدار می شد، شروع به مسواک
زدن می نمود. أحمد.

4- هنگام ایستادن برای نماز

شب. حذیفه رضی الله عنه گفته است: «پیامبر صلی الله علیه و آله

وقتی شب برای نماز ایستاد،

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 37//

دهانش را با مسواک تمیز می‌نمود»
[بخاری (بخارایی) و مسلم]. در روایت
بخاری آمده است: «إِذَا قَامَ لِلتَّهْجِدِ»
(وقتی برای نماز تهجد می‌ایستاد) و
در مسلم به مانند آن آمده است.

ابن دقیق العید گفته است:
«حکمت مستحب بودن مسواک زدن،
هنگام ایستادن برای نماز، حالتی است
که در نماز برای تقرب به سوی الله
وجود دارد و آن حکم می‌نماید که در

حالت کمال و پاکی صورت گیرد تا
بیانی برای منزلت عبادت باشد». [فتح
الباری 479/2].

این فقط برای نماز شب نیست،
بلکه برای هر نمازی است، تا مسلمان
با تمامی زینت‌های ظاهری و باطنی
مقابل پروردگارش قرار بگیرد.

5- هنگام داخل شدن به منزل.

عایشه رضی الله عنها گفته است:

«پیامبر ﷺ وقتی داخل خانه‌اش می‌شد -

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 39

شد، شروع به مسواک زدن می نمود»
[مسلم].

حکمت مسواک زدن هنگام

داخل شدن به منزل: مسواک زدن

برای نماز نافله بوده است، زی را او ﷺ

نماز [نافله] در خانه اش می خواند و

گفته شده است: شاید برای آن باشد

که هنگام صحبت نمودن با مردم دهان

تغییر بو می دهد و او ﷺ وقتی داخل

خانه می شد از روی نیکویی رفتارش

با خانواده‌اش آن را از بین می‌برد
[نگاه شود به «السواک» از ابراهیم
الحسن].

6- هنگام قرائت قرآن کریم:

علی بن ابی طالب رضی الله عنه گفته است:
«دهانهای شما راه قرآن می‌باشد، پس
آن را با مسواک خوشبو کنید!» [ابن
ماجه و آلبنانی آن را صحیح دانسته
است، السلسله 1213].

7- هنگام تغییر دهان و زرد

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 41

شدن دندانها. عایشه رضی الله عنها
آورده است که پيامبر ﷺ فرمود:
«السواک مطهرة للفم مرضاء للرب»
(مسواک پاک کنندهی دهان و موجب
رضایتمندی پروردگار می شود)
[بخاری (بخارایی) به صورت معلق].

8- هنگام فرا رسیدن مرگ:

عایشه رضی الله عنها گفته است:
«عبدالرحمن به نزد من آمد و در
دستش مسواکی وجود داشت و من به

رسول الله ﷺ تکیه داده بودم، او را این گونه دیدم که به آن می‌نگرد و فهمیدم که مسواک دوست دارد، گفتم: آن را برای تو بگیرم؟ با سرش اشاره فرمود: بله. آن را به او دادم و برایش سفت بود. گفتم: آیا آن را برایت نرم کنم؟ با سرش اشاره فرمود: بله. پس من نیز [طرف دیگر آن را] برایش جویدم و نرم کردم... تا آخر حدیث».

در نتیجه برای مسلمان مستحب

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 43

است که وقتی به حالت احتضار رسید
مسواک نماید زیرا این باعث می‌شود
تا در حال انجام سنت وفات نماید.
والله أعلم.

با چه چیز مسلمان مسواک

نماید:

مستحب است که با چوبی نرم
دهانش را تمیز نماید، به طوری که او
را زخمی نکند و به او ضرر نرساند و

آن در دهانش نشکند. مانند چوب
درخت اراک یا شاخه‌ی درخت خرما
و زیتون. هر چیزی که دارای بوی
خوب است و ضرر نمی‌رساند.

بهترین آنها چوب انواع درخت
اراک می‌باشد؛ زیرا در آن مواد
ضد عفونی [و فلوراید و دیگر مواد
مفید برای دهان و دندان¹] و بوی

¹ - برای اطلاعات بیشتر می‌توانید به
کتاب «السواک مطهرة للفم مرضاء للرب»

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 45//

خوب وجود دارد. همچنین عبدالله بن مسعود رضی الله عنه گفته است: «برای رسول الله صلی الله علیه و آله مسواکی از چوب درخت اراک تهیه می‌کردم» [أحمد، أبو یعلی، ابن حبان و آلبانی آن را صحیح دانسته

رجوع کنید که به تفصیل خواص این نوع چوب برای دهان و دندان که در دانشگاه ملک سعود در ریاض و در دانشکده‌ی داروسازی مورد پژوهش واقع شده است را بیان داشته است. (مترجم)

46 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

است].

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 47//

کیفیت مسواک زدن:

پیهامبر ﷺ در راستای عرض

دندانها هم ظاهر آن و هم درون آن را

مسواک می نمود و بر روی زبان در

راستای طول و در راستای طول و

عرض بر دندانهای آسیاب آن را می -

کشید و از طرف راست شروع می -

فرمود تا آن که به نصف دهان می -

رسید و سپس از جانب چپ تا پلیمان

نصف دیگر، آن را می کشید.

اما کیفیت گرفتن آن این گونه بود: انگشت کوچک را در پایین آن قرار می‌داد و انگشت ابهام را در پایین سر آن قرار می‌داد و بقیه‌ی انگشتان را بالای آن قرار می‌داد، همان گونه که ابن مسعود رضی الله عنه روایت کرده است [نگاه شود به حاشیه‌ی ابن عابدین 1/114].

ابوموسی اشعری رضی الله عنه گفته است:

او یعنی رسول الله صلی الله علیه و آله را دیدم که بر

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 49

زیبانش مسواک می‌کشد
[بخاری (بخارایی)].

آدابی که شایسته است مسواک

زدن با آنها زینت یابد:

1- بر مسلمان است که نیت

مسواک زدنش، عمل به سنت

[پیامبر ﷺ] باشد. زیرا در آن حالت

اجر عمل به سنت برای او حاصل

می‌شود و اعمال قبول نمی‌شوند، مگر

50 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

آن که خالص برای رضایتمندی الله تعالی صورت گیرند و موافق سنت پیامبر ﷺ باشند.

2- شستن مسواک قبل از

استفاده از آن و همچنین در انتهای مسواک زدن. عایشه رضی الله عنها گفته است: «رسول الله ﷺ به من مسواک می داد و آن را می شستم و با آن شروع به مسواک زدن می نمودم، سپس آن را می شستم و به او باز می -

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 51

گرداندم» [أبوداود و آلبانی آن را
حسن دانسته است].

برای مسواک خوب و تمیز بلیه
جدیت وجود داشته باشد، مخصوصا
نوع تند آن [از لحاظ مزه]، زیرا دارای
فایده‌های پزشکی برای دهان و لثه
می‌باشد.

3- با دست چپ مسواک زده

شود، شیخ الإسلام رحمه الله گفته

است: «برتر است که مسواک زدن با دست چپ صورت گیرد. زی را برای آن نصی نزد احمد [در مسند وی] وجود دارد، سپس رحمه الله بیان داشته است که افعال دو نوع می باشند، بعضی از آنها هم سمت راست ه ی - باشند و هم سمت چپ، اگر در کارهای گرامی باشد از سمت راست شروع می شود، مانند وضو، غسل و اول سمت راست را مسواک زدن و در

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 53

ضد آن اول سمت چپ می باشد.
گاهی فقط از یک سمت استفاده می -
شود، اگر درباره‌ی کارهای گراهِی
باشد، با سمت راست صورت می گیرد،
مانند خوردن و آشامیدن و اگر ضد
آن باشد با دست چپ، مانند
استنجاء^۱ [نگاه شود مجموع الفتاوی

¹ - علماء گفته‌اند دلیل آن این است که

یاد این امر بیافتیم که آیا پرونده‌ی اعمال

[10/21]، همچنین گفته شده است که اگر مسواک برای تمیز کردن باشد با دست چپ و اگر برای خوشبو کردن باشد با دست راست.

ابن عابدین گفته است: «نهلیت آن این است که اگر مسواک برای تمیز کردن باشد، مستحب است با دست راست صورت گیرد، مثل مضمضه

را به دست راست می‌دهند یا به دست

چپ. (مترجم)

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 55

نمودن و اگر برای از بین بردن آزاری
باشد، با دست چپ و ظاهر حالت
دوم است» [حاشیة ابن عابدین
1/114].

مطلب در این باره بسیار می باشد
ولله الحمد.

4- اول سمت راست دهان و

بعد سمت چپ آن مسواک شود.

5- مسواک مرتباً شسته شود و

تمیز گردد.

6- قسمت بالای آن [که در

دهان وارد می‌شود] قطع شود [و از

قسمت جدید] برای تمیز کردن استفاده

شود و بهتر است این عمل همه روزه

انجام گیرد.

7- مسواک برای زمان طولانی

استفاده نشود، زیرا بر لثه اثر می‌گذارد

و باعث خشک شدن آن می‌شود.

8- باید هنگام نماز و هنگام

شنیدن خطبه و هنگام قرائت قرآن از

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 57//

آن خودداری نمود تا مشغولیتی به
غیر از تلاوت و توجه به مجالس
علمی وجود نداشته باشد.

9- از آداب آن، دادن مسواک به

شخص بزرگتر می باشد. ابن عمر
رضی الله عنهما آورده است که
پیامبر ﷺ فرمود: «أرانی أتسوک،
فجاءنی رجلان أحدهما أكبر من
الآخر، فناولت السواک الأصغر منهما،
فقیل لی کبر، فدفعته إلی الأكبر منهما»

([در خواب] به من نشان داده شد که مسواک می‌زنم و دو مرد نزد من آمدند و یکی از آنها بزرگتر از دیگری بود و مسواک را به شخص کوچکتر دادم، به من گفته شد: آن را به بزرگتر آنها بده!) [بخاری (بخارایی) و مسلم].

ابن بطال گفته است: «در آن بیان شده است که مسواک به شخصی که سنش بالاتر است، داده شود و این شامل غذا، نوشیدنی، راه رفتن و

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 59

سخن گفتن نیز می باشد.».

مهلّب گفته است: «این دربارهی

گروهی است که در یک مجلس قرار

دارند و وقتی ترتیب صورت می گیرد،

سنت آن است که سمت راست مقدم

شود.» [فتح الباری 1/480].

حافظ ابن حجر رحمه الله گفته

است: «در آن دلیلی وجود دارد که

استفاده از آن توسط شخصی دیگر

مکروه نمی باشد، ولی مستحب است

60 // مسواک (فضایل، آداب و موقعیت

استفاده از آن)

که شسته شود، سپس مورد استفاده
قرار بگیرد» [فتح الباری 1/480].

آگاهی‌ها:

1- قول ارجح در نزد علماء این

است: استفاده از آن برای روزه‌دار

حتی بعد از اذان ظهر، جایز است. ابن

قیم رحمه الله گفته است: «به طور

صحیح از وی رضی الله عنه نیامده است که از

استفاده از مسواک توسط روزه‌دار را

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 61

نهی فرموده باشد، چه اول روز و چه آخر آن، بلکه از او خلاف آن روایت شده است.»

همچنین گفته است: «برای غیر

روزه‌دار و روزه‌دار در تمامی اوقات مستحب می‌باشد؛ این از عموم احادیثی که درباره‌ی آن آمده است مشخص می‌گردد و این قول را شیخ عبد‌العزیز بن عبدالله و ابن عثیمین رحمهما الله و گروهی از علماء

برگزیده‌اند».

2- عایشه رضی الله عنها گفته

است: «پیامبر الله [تعالی] مسواک

می‌زد و بعد آن مسواک را به من می‌-

داد تا آن را بشویم، با آن شروع [به

مسواک زدن] می‌کردم، سپس آن را

می‌شستم و به او می‌دادم» [رواه أبو

داود]. در حدیث فایده‌ای وجود دارد

و آن این است که او وقتی آن را از

پیامبر ﷺ می‌گرفت، آن را نمی‌شست

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 63

زیرا او امید به برکتی داشت که در آب
دهان پیامبر ﷺ وجود داشت.

3- بر مسلمان است که

فرزندانش و کسانی که زیر دست او
هستند را به این سنت عادت دهد و
آنها را به آن تشویق نماید.

4- هدیه دادن اثری نیکو دارد و

در حدیثی که آلبانی رحمه الله آن را
حسن دانسته است، آمده است:
«تهادوا تحابوا» (هدیه بدهید تا نسبت

به یکدیگر محبت پیدا کنید). برادرم!
چوب مسواکی را به غیر خودت هدیه
بده! تا هم ثواب هدیه بردن را ببری و
هم اجر عمل به سنت.

5- نباید هدف فروشندگان آن

تجارت باشد، بلکه بلید هدف آنها
انتشار سنت باشد و در قیمت گذاری
و ندادن جنس بد، مراعات احوال
مردم را بکنند و نوع خوب آن را به
آنها معرفی کنند، زیرا بعضی از مردم

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 65//

نوع خوب را از بد تشخیص نمی‌دهند.

6- خرید و فروش مسواک و

دیگر چیزها داخل مسجد جایز نمی‌-

باشد و همچنین در حیات و دیگر

قسمتهایی که تابع مسجد می‌باشند.

7- در اینجا احادیث ضعیف¹ را

درباره‌ی مسواک بیان می‌داریم:

¹ - حدیث ضعیف، حدیثی است که به

علت ضعیف بودن سند، آن قابل قبول

نمی‌باشد. (مترجم)

- «استاکوا، استاکوا، لا تأتونی قلحاً،
لولا أن أشق علی أمتی لفرضت علیهم
السواک عند کل صلاة» (مسواک بزنیید!
مسواک بزنیید! با [دندان] زرد نزد من نیاییید!
اگر برای امتم سخت نبود، مسواک ر در
هنگام هر نماز برای آنها واجب می نمودم)
[ضعیف الجامع 798].

- «استاکوا، ما لکم تدخلون علیَّ
قُلحاً» (مسواک بزنیید! شما را چه شده است
که با [دندان] زرد نزد من می آییید؟) [ضعیف

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 67//

الجامع 799].

- «استاکوا، وتنظفوا، وأوتروا،

فإن الله عز وجل وتر يحب الوتر»

(مسواک بزیند و نظافت داشته باشد و

نماز وتر بخوانید! الله عز وجل فرد است و

وتر (فرد) را دوست می‌دارد) [ضعیف

الجامع 800].

- «صلاة بسواک خیر من سبعین

صلاة بغير سواک» (نماز با مسواک

هفتاد برابر از نماز بدون مسواک بهتر

است) [ضعیف الجامع 3519].

- «السواک سنَّه، فاستاکوا أی وقت

شتم» (مسواک زدن سنت است، پس هر

وقت خواستید، مسواک بزنید!) [ضعیف

الجامع 3359].

- «السواک شفاء من کل داء إلا

السام، والسام الموت» (مسواک

شفایی برای هر مریضی می باشد، مگر

سام و سام همان مرگ است) [ضعیف

الجامع 3369].

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 69

- «السواک مطهرة للقم، مرضاء

للرب، ومجلاة للبصر» (مسواک دهان

را تمیز می‌کند، پروردگار را رضایت‌مند

می‌کند و چشم را جلا می‌دهد)

[ضعیف الجامع 3361].

- «السواک نصف الإيمان،

والوضوء نصف الإيمان» (مسواک

نصف ایمان است و وضو نصف ایمان)

[ضعیف الجامع 3363].

- «السواک واجب، وغسل

الجمعة واجب علی کل مسلم»
(مسواک واجب است و غسل جمعه بر
هر مسلمانی واجب است) [ضعیف
الجامع 3364].

- «السواک یزید الرجل فصاحة»
(مسواک سخنوری مرد را زیاد می‌کند)
[موضوع، ضعیف الجامع 3365].

- «استاکوا عرضاً، وادهنوا غباً،
واکتحلوا وترأ» (در عرض دندان
مسواک بزنید و روزانه روغن بمالید و

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) // 71

به صورت فرد سرمه بزینید!). زرقانی گفته است: با این لفظ اصلی ندارد و به معنای آن با لفظ دیگر وارد شده است. [المقاصد الحسنه 65].

- حدیث عایشه رضی الله عنها:

«مردی که دهانش می‌رود، آید یا

مسواک زده است؟ فرمود: بله، گفتم:

چگونه انجام داده است؟ فرمود:

«انگشتش را در دهانش وارد می‌کند»

[منکر، تمام المنه].

برادر مسلمانم: مقدماتی از فضایل این سنت را برای شما بیان داشتیم، پس در تبعیت از آن اشتیاق داشته باش و به آن عمل کن و آن را بین مردم نشر بده تا فواید آن عمومی شود و اجری ببری: «من دل علی خیر فله مثل أجر فاعله» (کسی که به سوی خیر راهنمایی کند برای او اجری به مانند انجام دهندهی آن خواهد بود) [مسلم].

مسواک (فضایل، آداب و محل استفاده از

آن) 73//

از الله تعالی درخواست می‌نماییم
که به همگان توفیق دهد و ما را از
تبعیت کنندگان سنتِ هدایت‌کننده‌ی
ترساننده از [مجازات الله متعال] و
چراغ نورانی قرار دهد و الله عالمترین
است و صلوات و سلام بر پيامبر ما،
محمد و بر آل و اصحابش.

